

XALQARO AMALIYOTDA SOLIQ BOSHQARUVI VA FISKAL STRATEGIYALARNING O'RNI

Ilmiy rahbar: Andijon davlat texnika instituti
“Iqtisodiyot” kafedrası dotsenti **M.Muxtarov**
Xomidjonov Humoyunmirzo
Andijon davlat texnika instituti
Iqtisodiyot yo‘nalishi 4-kurs talabasi

Annotatsiya. Ushbu maqolada xalqaro amaliyotda soliq boshqaruvi va fiskal strategiyalarning iqtisodiy rivojlanishdagi ahamiyati tahlil qilinadi. Soliq siyosatining davlat byudjetini shakllantirish, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash va investitsiyalarni jalb qilishdagi o'rni ko'rib chiqiladi. Xalqaro tajribalar, xususan, soliq optimallashtirish usullari, transfer narxlash va soliq imtiyozlarining qo'llanilishi o'rganiladi. Maqolada ilg'or mamlakatlarning fiskal strategiyalari va ularning mahalliy iqtisodiyotga ta'siri misollar orqali tahlil etiladi.

Kalit so'zlar: soliq boshqaruvi, fiskal strategiyalar, davlat byudjeti, iqtisodiy barqarorlik, transfer narxlash, soliq imtiyozlari.

Kirish. Soliq siyosati davlatning iqtisodiy faoliyatini tartibga soluvchi muhim vosita bo'lib, u davlat byudjetini shakllantirishda, iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda va investitsiyalarni jalb qilishda katta ahamiyatga ega. Soliq siyosati orqali davlat o'z iqtisodiy maqsadlariga erishish, ijtimoiy loyihalarni moliyalashtirish va iqtisodiy o'sishni rag'batlantirish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Soliq siyosati davlat byudjetini shakllantirishning asosi hisoblanadi. Davlatning daromadlari asosan soliq to'lovlaridan kelib chiqadi. Soliqlar orqali to'plangan mablag'lar davlat tomonidan ijtimoiy infratuzilma, ta'lim, sog'liqni saqlash va boshqa muhim sohalarga sarflanadi [1]. Shuningdek, soliqlar yordamida davlat o'z iqtisodiy siyosatini amalga oshirish uchun zarur bo'lgan mablag'larni to'playdi. Agar soliq

siyosati samarali bo'lsa, davlat byudjeti barqaror bo'ladi va iqtisodiy rivojlanish uchun zarur sharoitlar yaratiladi.

Soliq siyosati iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Davlat tomonidan belgilangan soliq stavkalari va qoidalari iqtisodiy faoliyatni rag'batlantirishi yoki cheklashi mumkin. Masalan, yuqori soliq stavkalari tadbirkorlik faoliyatini pasaytirishi, investitsiyalarni kamaytirishi va ish o'rinlarini yo'qotishga olib kelishi mumkin. Shu sababli, davlat o'z soliq siyosatini ishlab chiqishda iqtisodiy barqarorlikni ta'minlashni maqsad qilishi lozim. Buning uchun davlat, masalan, vaqtinchalik soliq imtiyozlari yoki chegirmalar orqali iqtisodiy inqiroz davrida korxonalarni qo'llab-quvvatlashi mumkin.

Soliq siyosati investitsiyalarni jalb qilishda ham muhim ahamiyatga ega. Investitsiyalar iqtisodiy o'sishning asosiy manbalaridan biri hisoblanadi. Davlat tomonidan joriy etilgan qulay soliq sharoitlari, masalan, soliq imtiyozlari va chegirmalar, xorijiy va mahalliy investorlarni jalb qilishga yordam beradi. Xususan, innovatsion texnologiyalarni rivojlantirish yoki yangi ishlab chiqarish tarmoqlarini yaratish uchun investorlar ko'proq qiziqish bildirishadi [2]. Shuningdek, soliq siyosati orqali davlat xususiy sektorni rivojlantirishga ko'maklashishi, yangi ish o'rinlarini yaratishi va iqtisodiyotda raqobatbardoshlikni oshirishi mumkin. Bundan tashqari, soliqlar ijtimoiy adolatni ta'minlashda ham muhim rol o'ynaydi. Davlat soliqlar orqali ijtimoiy xizmatlarni moliyalashtiradi, bu esa aholining turmush darajasini oshirishga yordam beradi. Soliq tizimi orqali boy va kambag'al qatlamlar o'rtasidagi farqni kamaytirish mumkin. Masalan, progressiv soliqlar orqali yuqori daromadli fuqarolardan ko'proq soliq olinadi va bu mablag'lar ijtimoiy dasturlarga sarflanadi.

Soliq optimallashtirish, transfer narxlash va soliq imtiyozlari xalqaro iqtisodiy faoliyatda muhim ahamiyatga ega bo'lgan usullar hisoblanadi [3]. Ular davlatlar o'rtasidagi iqtisodiy munosabatlar, investitsiyalar va savdo jarayonlarini tartibga solishda, shuningdek, korxonalar uchun soliqlarni kamaytirish maqsadida qo'llaniladi. Ushbu usullarni ko'rib chiqish orqali ularning qanday ishlashi va xalqaro tajribalar asosida qanday qo'llanilishi haqida ma'lumot beramiz.

Солік оптимізація - це корпоративні та особисті податки на каміювання мақсадіда қонуніу уо'ллар билан амалға ошіріладіған жарайондір [4]. Бу жарайоннін асосіу мақсادی, солік уукіні мінімалласhtırıshdır. Корпоративні ко'пінча турлі хіл солік режімларіні, чегірмаларіні ва імтіуууларіні о'рганіб чіқаділар ва о'з фаоліуатларіні шундай ташкіл қіладілар-кі, бу орқалі ең кам соліқлар то'лашларі мүмкін. Масалан, ко'плаб халқаро компаніуалар о'з фаоліуатларіні солік ставкaları past бо'лған мамлакатларда жоуласhtırіділар. Бундай мамлакатлар "солік һавзаларі" деб аталаді. Улар о'з іқтисодіуотларіні рівуулантіріш үчун хоріжіу івестісіуаларіні жалб қіліш мақсадіда қулай солік шароітларіні такліф етаділар. Місол үчун, Ірландіуа ва Гонконг кабі мамлакатлар о'зларінін past корпоратив солік ставкaları билан танілған.

Transfer narxlash - бу бір корпоратив ічідә турлі бо'лімлар уокі філіаллар о'ртасіда маһсулотлар, хізmatлар уокі актівлар үчун белгіланған narxlаріні белгілаш жарайонідір. Халқаро компаніуалар ко'пінча transfer narxларіні маніпулууатсіуа қіліб, солік уукіні каміуатірішға һаракат қіладілар. Бу жарайоннін асосіу мақсادی, даромадларіні солік ставкaları ууқорі бо'лған мамлакатлардан past бо'лған мамлакатларға о'тказішdır [5]. Transfer narxlashнін мүһім жіһаті шундакі, бу жарайон халқаро һуқуқ доірасіда тартібға солінаді. ВМТ ва ОЕСД кабі ташкілотлар transfer narxlashні тартібға соліш үчун қо'лланіладіған қоідаларіні ішлаб чіққан. Ушбу қоідалар корпоратив үчун адолатлі ва очіу narxlаріні белгілашға уордам бераді, шунінгдек, давлатлар о'ртасідагі соліқларіні адолатлі тақсімлашні та'мінлауіді.

Солік імтіуууларі - бу давлат томонідан беріладіған чегірмалар уокі бошқа қулайліклардір. Улар одадта уангі івестісіуаларіні жалб қіліш, іноватсіуаларіні рағ'батлантіріш уокі іжітмоіу дастурларіні қо'ллаб-қувватлаш мақсадіда тақдім етіладі. Солік імтіуууларі турлі шаклларда бо'ліші мүмкін: масалан, солік ставкalarıнін пасайіші, вақтінчалік солік та'тілларі уокі ма'лум соһалар үчун махсус імтіууулар. Халқаро тажібада солік імтіуууларі кенг қо'лланіладі. Місол үчун, ко'плаб мамлакатлар уангі теһнологіуаларіні рівуулантірішға қаратілған лоуіһалар үчун моіууавіу уордам такліф қіладі. Бундай імтіууулар тадбіркорлік фаоліуатіні

rag'batlantiradi va iqtisodiy o'sishni ta'minlaydi. Shuningdek, ijtimoiy va ekologik loyihalarni moliyalashtirish uchun ham soliq imtiyozlari berilishi mumkin.

Ilg'or mamlakatlarning fiskal strategiyalari iqtisodiy o'sish, barqarorlik va ijtimoiy rivojlanishni ta'minlashda muhim rol o'ynaydi. Bu strategiyalar asosan davlatning daromad va xarajatlarini boshqarish, soliq siyosatini amalga oshirish, investitsiyalarni rag'batlantirish va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishga qaratilgan. Ushbu strategiyalarni ko'rib chiqish orqali ularning mahalliy iqtisodiyotga ta'sirini misollar bilan tahlil qilamiz.

Ilg'or mamlakatlar ko'pincha o'z soliq tizimlarini optimallashtirish va adolatli qilishga intilishadi [6]. Masalan, Shvetsiya soliq tizimi yuqori daromadli shaxslar uchun yuqori stavkalarni belgilaydi, lekin bu soliq daromadlari ijtimoiy xizmatlar, ta'lim va sog'liqni saqlash kabi sohalarga sarflanadi. Natijada, bu mamlakatda ijtimoiy tenglik va farovonlik darajasi yuqori bo'ladi. Shvetsiyaning fiskal strategiyasi mahalliy iqtisodiyotga ijobiy ta'sir ko'rsatadi, chunki u ijtimoiy xavfsizlikni ta'minlaydi va iqtisodiy barqarorlikni oshiradi.

AQShning fiskal strategiyalaridan biri investitsiyalarni rag'batlantirishga qaratilgan. Masalan, federal hukumat yangi texnologiyalarni rivojlantirish va ilm-fan sohasidagi tadqiqotlarni moliyalashtirish uchun soliq imtiyozlari va grantlar taklif qiladi. Bu kabi dasturlar innovatsiyalarni rag'batlantiradi va yangi ish o'rinlarini yaratadi. Natijada, AQSh iqtisodiyoti tez o'sib bormoqda va raqobatbardoshligini saqlab qolmoqda.

Germaniya davlatining fiskal strategiyasi ijtimoiy dasturlarga katta e'tibor qaratadi. Mamlakatda ijtimoiy himoya tizimi kuchli bo'lib, bu ishchilarni ishsizlik, kasallik va boshqa ijtimoiy xavflardan himoya qiladi. Germaniya hukumati soliq daromadlarining katta qismini ijtimoiy dasturlarga yo'naltiradi, bu esa mahalliy aholi farovonligini oshiradi. Bu strategiya iqtisodiyotning barqarorligini ta'minlaydi va iste'molchilar ishonchini oshiradi.

Kanada misolida barqaror fiskal siyosatning ahamiyatini ko'rish mumkin. Mamlakat soliq daromadlarini samarali boshqarish orqali budget defitsitini

kamaytirishga erishdi. Kanadaning fiskal strategiyasi investitsiyalarni rag‘batlantirish, infratuzilmani yaxshilash va ijtimoiy xizmatlarni kengaytirishga qaratilgan. Bu esa mahalliy iqtisodiyotning o‘rishini ta‘minlab, aholi farovonligini oshiradi.

Yevropa Ittifoqi ekologik masalalarga e‘tibor qaratgan fiskal strategiyalarni amalga oshirmoqda. Mamlakatlar ekologik toza texnologiyalarni rivojlantirish uchun soliq imtiyozlari taqdim etishmoqda. Masalan, Norvegiya avtomobillar uchun ekologik toza energiya manbalarini qo‘llab-quvvatlaydi. Bu strategiya nafaqat atrof-muhitni muhofaza qilishga, balki yangi sanoat tarmoqlarini rivojlantirishga ham yordam beradi.

Ilg‘or mamlakatlarning fiskal strategiyalari mahalliy iqtisodiyotga turli jihatdan ta‘sir ko‘rsatadi. Soliq siyosati, investitsiyalarni rag‘batlantirish, ijtimoiy dasturlar va ekologik masalalar bo‘yicha amalga oshirilayotgan tadbirlar iqtisodiy o‘rishni ta‘minlashda muhim rol o‘ynaydi. Ushbu strategiyalar nafaqat iqtisodiy barqarorlikni ta‘minlaydi, balki aholi farovonligini oshiradi va ijtimoiy tenglikni yaratishga yordam beradi. Shu sababli, ilg‘or mamlakatlarning tajribasi boshqa davlatlar uchun ham namuna bo‘lishi mumkin.

Soliq boshqaruvining samarali tizimi iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirish va global raqobatbardoshlikni oshirishda muhim omil hisoblanadi. Har qanday mamlakat iqtisodiy rivojlanishida soliq tizimi muhim rol o‘ynaydi, chunki u davlatning moliyaviy resurslarini shakllantiradi va ijtimoiy dasturlarni moliyalashtirishga imkon beradi. Samarali soliq boshqaruvi esa, o‘z navbatida, mamlakatning iqtisodiy barqarorligi va raqobatbardoshligini ta‘minlaydi.

Soliq boshqaruvining asosiy vazifasi davlatning daromadlarini to‘plash va ularni samarali taqsimlashdir. Bunday tizimda soliq to‘lovchilar uchun qulay sharoitlar yaratish, soliq qonunchiligini soddalashtirish va shaffoflikni ta‘minlash muhimdir. Samarali soliq boshqaruvi orqali davlat o‘z daromadlarini oshirishi, iqtisodiy faoliyatni rag‘batlantirishi va ijtimoiy xizmatlarni yaxshilashi mumkin.

Samarali soliq boshqaruvi iqtisodiy o‘rishni rag‘batlantirishda asosiy vosita hisoblanadi. Mamlakatlar soliq stavkalarini optimallashtirish va soliq imtiyozlarini joriy etish orqali biznes uchun qulay muhit yaratishi mumkin. Masalan, kichik va o‘rta

biznesni qo'llab-quvvatlash maqsadida soliq imtiyozlari berish, yangi ish o'rinlarini yaratish va innovatsiyalarni rag'batlantirishga yordam beradi. Bu esa o'z navbatida, iqtisodiyotning umumiy o'sishini ta'minlaydi.

Global raqobatbardoshlikni oshirishda ham samarali soliq boshqaruvi muhim ahamiyatga ega. Mamlakatlar o'z soliq tizimlarini xalqaro standartlarga moslashtirish orqali xorijiy investitsiyalarni jalb qilishga harakat qilmoqda. Misol uchun, past soliq stavkalari va qulay soliq muhitiga ega mamlakatlar ko'pincha xorijiy investorlar uchun jozibador bo'ladi. Bu esa mamlakatning iqtisodiy o'sishiga va global bozorda raqobatbardoshligini oshirishga yordam beradi.

Soliq boshqaruvi innovatsiyalarni rag'batlantirishda ham muhim rol o'ynaydi. Davlatlar yangi texnologiyalarni rivojlantirish va tadqiqotlarni moliyalashtirish uchun soliq imtiyozlari taqdim etishi mumkin. Bu kabi dasturlar innovatsion kompaniyalarni qo'llab-quvvatlaydi va ularning rivojlanishini tezlashtiradi. Natijada, mamlakatlar global bozorlar uchun raqobatbardosh mahsulotlar ishlab chiqarish imkoniyatiga ega bo'ladi.

Samarali soliq boshqaruvi ijtimoiy barqarorlikni ta'minlashda ham muhimdir. Davlat tomonidan to'plangan soliqlar ijtimoiy xizmatlar, ta'lim, sog'liqni saqlash va infratuzilma kabi sohalarga yo'naltiriladi. Bu esa aholi farovonligini oshiradi va ijtimoiy tenglikni ta'minlaydi. Ijtimoiy barqarorlik esa iqtisodiy o'sish uchun zarur sharoitlarni yaratadi.

Xulosa. Xalqaro amaliyotda soliq boshqaruvi va fiskal strategiyalarning o'zni iqtisodiy barqarorlik, o'sish va rivojlanish uchun muhim ahamiyatga ega. Samarali soliq boshqaruvi davlatlarning moliyaviy resurslarini to'plash va ularni optimal taqsimlashga yordam beradi, bu esa ijtimoiy xizmatlar va infratuzilma rivojlanishini ta'minlaydi. Fiskal strategiyalar, o'z navbatida, davlatlarning iqtisodiy maqsadlarini amalga oshirishda asosiy yo'nalishlarni belgilaydi. Ular soliq stavkalarini, imtiyozlarni va xarajatlarni boshqarish orqali iqtisodiy o'sishni rag'batlantirishga qaratilgan. Xalqaro tajribalar shuni ko'rsatadiki, muvaffaqiyatli fiskal strategiyalar iqtisodiyotni diversifikatsiya qilish, investitsiyalarni jalb qilish va innovatsiyalarni rivojlantirishga

xizmat qiladi. Shuningdek, xalqaro soliq qonunchiligi va standartlariga moslashish mamlakatlarning global raqobatbardoshligini oshiradi. Davlatlar o'rtasida soliq siyosatining bir xil bo'lishi, investorlar uchun qulay muhit yaratadi va transmilliy kompaniyalar faoliyatini yengillashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, xalqaro amaliyotda soliq boshqaruvi va fiskal strategiyalar iqtisodiy barqarorlikni ta'minlash, ijtimoiy farovonlikni oshirish va global raqobatbardoshlikni kuchaytirishda muhim rol o'ynaydi. Davlatlar ushbu sohalarda samarali yondashuvlarni joriy etish orqali o'z iqtisodiyotlarini mustahkamlashlari va aholi farovonligini oshirishlari mumkin.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Ahrorjon o'g'li, Abdullayev Jasurbek, Sayitmurodov Zaynobiddin, and Xasanov Axmadjon Shodiyarovich. "O'ZBEKISTON HAMDA RIVOJLANGAN DAVLATLAR SOLIQ TIZIMI." *INTERNATIONAL SCIENTIFIC RESEARCH CONFERENCE*. Vol. 3. No. 29. 2024.
2. Pulatova, Mohira, and Madina Rafieva. "Soliqlar va soliq tizimini optimallashtirish." *Journal of science-innovative research in Uzbekistan* 2.10 (2024): 29-33.
3. Shodiyarovich, Xasanov Axmadjon. "SOLIQ SIYOSATI VA ISLOHOTLAR." *O'ZBEKISTONDA FANLARARO INNOVATSIYALAR VA ILMIY TADQIQOTLAR JURNALI* 3.35 (2024): 146-151.
4. Muxlisa, Toshtemirova, and Egamberdiyev Shavkatbek. "THE ROLE OF ACCOUNTING IN TAX POLICY: ITS IMPACT ON ECONOMIC DEVELOPMENT." *Modern education and development* 19.4 (2025): 14-19.
5. Jumabayevich, Patalov Jahongir, Raufov Behruz Avazovich, and Zaripov Azamat Djurayevich. "MAHALLIY BYUDJETLAR DAROMADLARINI OSHIRISH VA BOSHQARUV SAMARADORLIGINI TA'MINLASH." *Ilm fan taraqqiyotida raqamli iqtisodiyot va zamonaviy ta'limning o'rni hamda rivojlanish omillari* 5.1 (2025): 11-20.
6. Xudoysukurovich, Boronov Shavkat. "O'ZBEKISTONDA OQILONA SOLIQ SIYOSATI-IQTISODIY BARQARORLIKNING MUHIM OMILI SIFATIDA." *ACUMEN: International journal of multidisciplinary research* 2.1 (2025): 88-97.